

KUNSTIJSBANEN VERSNELD OP WEG NAAR VERDUURZAMING

KNSB wil 'cement tussen de stenen' zijn

In 2022 dreigde voor de Nederlandse kunstijsbanen als gevolg van de plots stijgende energieprijzen een horrorscenario dat mogelijk zelfs de toekomst van het schaatsen in gevaar zou brengen. Uiteindelijk hoefde geen enkele kunstijsbaan het loodje te leggen. Wel zal er versneld verduurzaamd moeten worden, anders blijft het probleem van dreigende miljoentekorten op tafel liggen.

Door: Frans Oosterwijk

Duurzaam ijs

Toen in 2022 Rusland Oekraïne binnenviel en daarmee de wereld in een enorme energiecrisis dompelde, rekende iedere sector terstond door wat een en ander zou gaan betekenen voor zijn achterban. Zo ook schaatsbond KNSB. Herman de Haan, directeur-bestuurder van de KNSB, voorzag dat wel zes à acht van de 22 banen konden omvallen als gevolg van de sterk stijgende energieprijzen en dreigende financiële tekorten en bepleitte de oprichting van een noodfonds om een inktzwart scenario

voor de schaatsport te voorkomen. Ook riep hij namens de KNSB op tot versnelde verduurzaming van de schaatsaccommodaties. De Haan: “Als er geen compensatie komt en ijsbanen moeten sluiten, komt de toekomst van onze oer-Hollandse sport in gevaar.”

MAATSCHAPPELIJH VASTGOED

Al voor de oorlog in Oekraïne was duurzaamheid voor de KNSB een belangrijk thema. In 2021 werd de Taskforce Verduurzaming Ijsbanen opgericht, waarin de KNSB

samenwerkt met sportkoepel NOC*NSF, de Vereniging Kunstijsbanen Nederland (VKN), Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), de Rijksdienst voor Onderneming Nederland (RVO) en het Kenniscentrum Sport & Bewegen (KCSB). Middels de Taskforce was de schaatsbond al met de ijsbanen in gesprek om te kijken hoe er goedkoper en klimaatvriendelijker ijs gemaakt kan worden. “De KNSB gelooft dat de ijssport met gerichte investeringen toekomstbestendig kan worden”, zegt Pieter Clausing, beleidsadviseur en duurzaamheidsexpert van de KNSB. “Door optimale benutting van de restwarmte en door zelf elektriciteit op te wekken, met zonnepanelen, door geothermisch en ondergrondse opslag van energie, en die optimaal te gebruiken, kan het schaatsen energieneutraal en CO2-vrij worden.”

Dat de Rijksoverheid in 2022 3,5 miljard euro uittrok voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed, gaf de verduurzamingsplannen van de KNSB nieuw momentum. Door de extreem hoge energieprijzen zouden sommige investeringen in verduurzaming bovendien al binnen één tot vijf jaar zijn terug te verdienen. Maar waar er veel geld werd uitgetrokken om zwembaden te compenseren voor de hoge energieprijzen, kwam die compensatie er voor de ijsbanen niet! Met uitzondering dan voor ijsstadion Thialf in Heerenveen, waar de Nederlandse topschaatsers trainen, dat van het Rijk ruim 3,5 miljoen euro kreeg om te investeren in *battery packs* die stroom kunnen opslaan. De overige kunstijsbanen moesten voor extra steun maar aankloppen bij hun gemeente.

Langebaanschaatsers maken zich klaar voor hun training in IJshal De Vliet.

“DOOR OPTIMALE BENUTTING VAN DE RESTWARMTE EN DOOR ZELF ELEKTRICITEIT OP TE WEKKEN EN DIE OPTIMAAL TE GEBRUIKEN, KAN HET SCHAATSEN ENERGIENEUTRAAL EN CO2-VRIJ WORDEN”

Pieter Clausing (duurzaamheidsexpert KNSB)

FOTO: KNSB

Willem van Vliet (links) en Jos Arts, respectievelijk secretaris en voorzitter van Stichting IJshal de Vliet.

'COMMUNITY OF PRACTISE'

Doordat de energieprijzen na de explosieve stijging in 2022 ook weer sterk daalden, is de acute dreiging van sluiting van kunstijsbanen anno 2023 weer van de baan. Maar de noodzaak van verduurzaming is onveranderd, aldus Clausing.

“Gaan de energieprijzen om wat voor reden weer stijgen, dan ligt het probleem van dreigende tekorten opnieuw op tafel. Alleen voor de ijsbanen die hun energiebehoefte fors hebben teruggedrongen, zal het probleem dan minder pregnant naar voren komen. Verduurzaming en het fors terugdringen van de energiebehoefte blijft dus onverminderd urgent en zo wordt het door de banen ook gevoeld.”

Eind 2022 kwamen leden van de Taskforce, gemeenten en ijsbaanexploitanten bij elkaar en werd het fundament voor een gemeenschappelijk actieplan gelegd. Via monitoring (hoeveel energie verbruikt elke ijsbaan precies?), kennisdeling (wat kunnen ijsbanen leren van elkaar?), advisering (verduurzaming is maatwerk, elke ijsbaan is anders) en innovatie (welke nieuwe duurzaamheidstechnologie is voorhanden?) beloofden de partijen elkaar van dienst te zijn, met de KNSB in een verbindende rol. “De KNSB is geen technisch adviesbureau”, aldus Clausing, “maar ze kan wel het cement tussen de stenen zijn. Zorgen dat partijen bij elkaar komen, dat de juiste

“GAAN DE ENERGIEPRIJZEN OM WAT VOOR REDEN WEER STIJGEN, DAN LIGT HET PROBLEEM VAN DREIGENDE TEKORTEN OPNIEUW OP TAFEL”
Pieter Clausing (duurzaamheidsexpert KNSB)

kennis beschikbaar komt voor alle ijsbanen, dat is onze rol.”

Afgelopen oktober kwamen de gemeenten met een ijsbaan in de nieuwe ijshal in Leiden opnieuw bij elkaar voor een seminar, georganiseerd door de VSG en de KNSB, en werden de afspraken geconcretiseerd. Clausing: “De RVO zet een *community of practise* op, met als uitgangspunt: wat is de concrete situatie waarin elke gemeente zich bevindt en hoe kunnen we elkaar helpen te verduurzamen? Een soort intervisie tussen gemeenten dus om samen de uitdagingen op te pakken. De animo om mee te doen lijkt groot, daaruit maak ik op: we zijn op de goede weg. De energiecrisis van de afgelopen jaren heeft veel zaken op scherp gesteld.”

ENERGIE-HUB

Meer concreet werd in Leiden besproken wat nodig is om de ijsbanen de komende jaren op weg te helpen naar volledige verduurzaming en energieneutraliteit. “Alle mogelijke maatregelen, van betere isolatie, ledverlichting, nieuwe koelinstallaties, het benutten van de warmte die vrijkomt bij het maken van ijs voor verwarming van de accommodatie of van panden in de omgeving, passeerden de revue. Veel ijsbanen denken na over de plaatsing van zonnepanelen of hebben dat al gedaan, zoals de Uithof in Den Haag, met liefst 8000 panelen op het dak, Thialf en de banen van Alkmaar, Utrecht en Leiden. Uitdaging is wel: hoe benut je de elektriciteit die 's zomers met de panelen wordt opgewekt

Schaatsers draaien hun rondjes in de in 2023 geopende IJshal De Vliet.

in de winter bij het vriezen? Batterijen werken alleen voor de korte termijn. Maar opslaan kan ook ondergronds, met geothermische energieopslag of via buffervaten, waar ze in Thialf mee gaan werken. In Alkmaar hebben ze alle drie de vormen: batterijen, buffervaten en ondergronds. Of Of kun je de opgewekte elektriciteit in de zomer delen met andere gebruikers in de omgeving?”

“Vervolgens moet je samenwerkingen in de lokale omgeving zien te organiseren, die de ijsbaan onderdeel maken een energie-hub, en vraag en aanbod daarbij goed op elkaar afstemmen. Het terugleveren van elektriciteit aan het stroomnet lukt nu niet altijd, omdat het aanbod op hetzelfde moment komt en er congestie ontstaat. Door lokaal op een slimme manier gebruikers en aanbieders op elkaar af te stemmen, kun je dat vraag- een aanbodsysteem tackelen. Samen met de VSG en de RVO willen gemeenten en ijsbaanexploitanten onderzoeken hoe ze dat proces, en daarmee een goede verduurzaming van de ijsbanen, een stap verder kunnen brengen.”

ACHTERSTAND

Plannen maken is een ding, daadwerkelijke verduurzaming een ander. Die is volgens Clausing doorgaans pas aan de orde als er grootschalig onderhoud of renovatie plaatsvindt. “Dat zijn de momenten waarop tien, twintig jaar vooruit wordt gekeken en er echt

“DE ENERGIECRISIS VAN DE AFGELOPEN JAREN HEEFT VEEL ZAKEN OP SCHERP GESTELD”

Pieter Clausing (duurzaamheidsexpert KNSB)

geïnvesteed kan worden in verduurzaming. De verlichting op een baan vervangen door ledverlichting kan elk moment, maar vervanging van de koelinstallatie of een installatie energieneutraal maken, doe je pas als de ijsbaan toe is aan groot onderhoud of wordt gerenoveerd. Dat heeft te maken met de fase-ring van de doorgaans forse werkzaamheden, maar ook met het politieke besluitvormingsproces erachter. De meeste kunstijsbanen zijn eigendom van een gemeente, renovatie en verduurzaming kosten al gauw miljoenen en eerst zullen college en gemeenteraad moeten besluiten of dat geld er komt. Dat zijn processen die zomaar een paar jaar kunnen beslaan. En ook andere eigenaren hebben de financiën niet zomaar beschikbaar.”

De renovatie van de Jaap Eden Ijsbaan in Amsterdam is exemplarisch. “De uitvoering alleen al gaat drie jaar duren. De planvorming die eraan voorafging nam echter ook vier jaar in beslag. Met dergelijke termijnen heb je nu

eenmaal te maken.” Maar dan heb je ook wat, lijkt Clausing te willen zeggen. “Op Jaap Eden is heel lang niets gebeurd, maar door forse investeringen van de gemeente Amsterdam, dat eigenaar van de baan is geworden, kunnen ze nu ineens de *jump* naar voren maken. Afgelopen zomer heeft Jaap Eden de koelvloer voor zijn 400 meterbaan vernieuwd; volgend jaar wordt een nieuwe, optimaal geïsoleerde ijshal gebouwd. Er wordt straks op de Jaap Eden-baan geen gas meer gebruikt, alles draait op elektriciteit die voor een groot deel zelf wordt opgewekt met zonnepanelen op het dak van de ijshal.”

Dat achterstand voordelig kan uitpakken bleek ook in Leiden. “Daar werden acht jaar geleden al de eerste plannen gemaakt voor renovatie van de Ton Menken-hal. In die acht jaar veranderde het van renovatie in de bouw van een compleet nieuwe hal. IJshal De Vliet is een combinatie van zwembad en ijsbaan in één accommodatie. Waarbij de warmte

die vrijkomt bij het maken van ijs mede wordt benut voor de verwarming van het zwembad. Daardoor wordt zowel ijsbaan als zwembad energiezuiniger en de CO2-uitstoot netto een stuk minder. De Vliet is verder een volstrekt nieuw gebouw, goed geïsoleerd, goed uitgedacht qua verlichting. Uitgerust met warmtepompen en met zonnepanelen op het dak – in Leiden is echt alles gedaan op het gebied van energiebesparing wat mogelijk is. De claim is dat de ijsbaan energieneutraal is, nou, hij is dit jaar voor het eerst open, dus dat moet nog blijken, maar feit is dat er een enorme slag is gemaakt.”

Ook De Meent in Alkmaar, met alleen een dak boven de 400 meterbaan, een half open baan dus, heeft een forse stap richting energieneutraal gezet. (half open baan dus!). Op het dak en boven de parkeerplaats zijn 2.650 zonnepanelen gelegd en de baan is van het gas af. Maar ook deze innovaties dateren van voorjaar 2023, te vroeg om al te jubelen over energieneutraliteit. Clausing: “Ook in De Meent worden technieken om zelf energie op te wekken gekoppeld aan technieken om deze zo efficiënt mogelijk te hergebruiken. Warmte die vrijkomt bij het ijs maken wordt opgevangen en weer benut voor de verwarming van naburige panden.”

Clausing raadt gemeenten en ijsbaanexploitanten die qua verduurzaming nog in de planvorming verkeren, aan om in ieder geval

Warmteopslagvaten in ijsbaan De Meent in Alkmaar.

een kijkje te nemen bij een van deze banen. “In Amsterdam, Leiden en Alkmaar kunnen ze veel opsteken voor hun eigen routekaart richting verduurzaming.”

DREMPELVERLAGEND

In de afgelopen 52 jaar steeg het aantal kunstijsbanen in Nederland van één (de Jaap Edenbaan in 1961) naar 22. Slechts drie keer viel er een baan af. Niet door stijgende energielasten, maar door een dalend bezoekersaantal en aanzwellende exploitatietekorten. In 2016 sloot kunstijsbaan Assen; in 2020 gebeurde hetzelfde met Flevonice, met 2500 meter (tot 2013 zelfs 5000 meter) de langste kunstijsbaan ter

wereld in Biddinghuizen; en in 2021 ging ook kunstijsbaan Dronten definitief dicht. Clausing: “Daar staat tegenover dat ze in Drenthe hard nadenken om toch weer een kunstijsbaan te realiseren, in Assen of in Meppel.”

Vorig jaar dreigde ook kunstijsbaan Twente in Enschede het loodje te leggen. Clausing: “Maar de gemeente zei meteen: deze baan heeft voor Enschede en omgeving zoveel waarde dat we er extra geld in willen steken. Dit jaar is onderzoek verricht en jongstleden oktober is door raad en college definitief besloten: de baan blijft open en er komt extra financiering voor verduurzaming en exploitatie. Voor de rest is er eigenlijk bij geen enkele

FOTO: KNSB

“ER WORDT STRAKS OP DE JAAP EDEN-BAAN GEEN GAS MEER GEBRUIKT, ALLES DRAAIT OP ELEKTRICITEIT DIE VOOR EEN GROOT DEEL ZELF WORDT OPGEWEEKT MET ZONNEPANELEN OP HET DAK VAN DE IJSHAL”
Pieter Clausing (duurzaamheidsexpert KNSB)

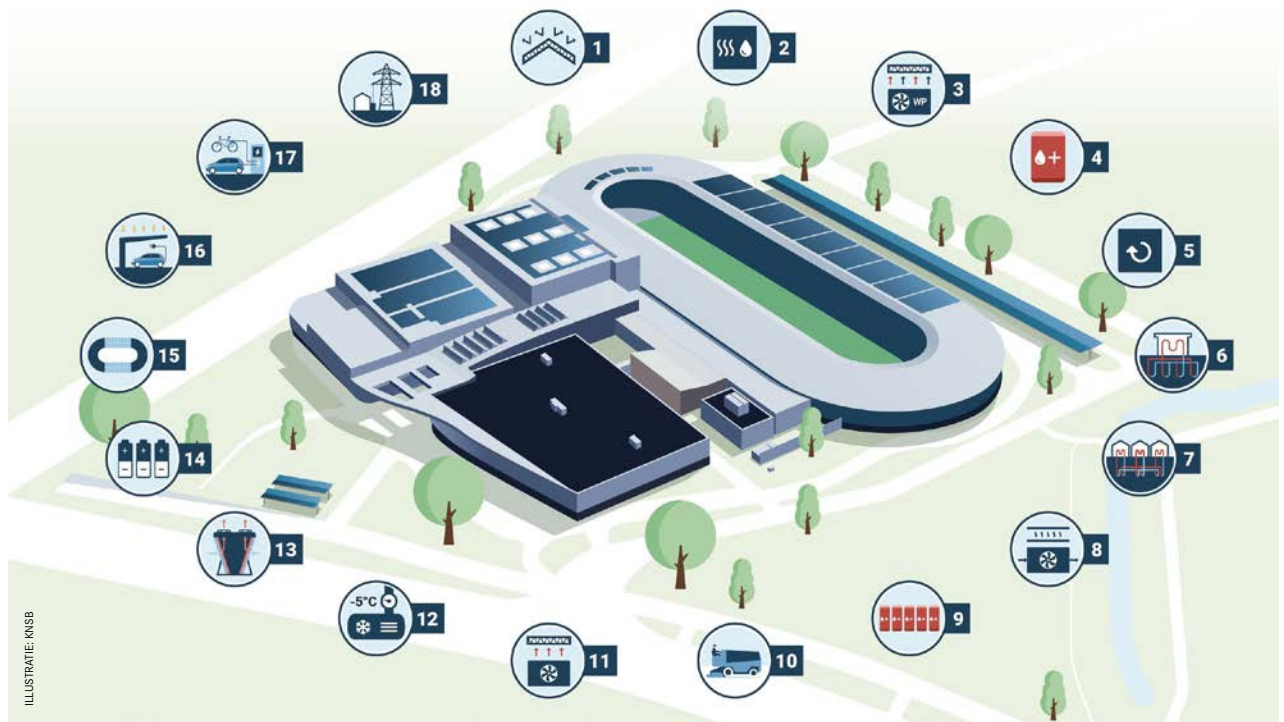
“IEDEREEN IS DOORDRONGEN VAN DE WAARDE EN BETEKENIS VAN HET SCHAATSEN ALS ONZE NATIONALE SPORT. ALLEEN ZIJN ER SOMS OMSTANDIGHEDEN WAARDOOR VERDUURZAMING MET VERSCHILLENDE SNELHEDEN GAAT”

Pieter Clausing (duurzaamheidsexpert KNSB)

baan een discussie over sluiting. Het schomfelt natuurlijk, het ene jaar is beter dan het andere. Het hangt erg af van het weer rond kerst. Heb je twee weken mooi weer in de kerstvakantie, dan zijn alle banen hartstikke vol. Hetzelfde gebeurt als er een week nachtvorst wordt aangekondigd. Dan krijgen mensen schaatskoorts, gaan de schaatsen uit het vet en stromen de banen vol.”

In bijna alle grote en middelgrote steden verrijzen in wintertijd op markten en pleinen als bij toverslag commerciële krabbelbaantjes. Die baantjes zijn volgens Clausing eerder een opstapje naar de ‘echte’ kunstijsbanen dan een concurrent. “We hebben het nooit onderzocht, maar we denken dat die krabbelbaantjes drempelverlagend werken voor de kunstijsbanen. Veel mensen zijn niet bekend

met kunstijsbanen of vinden ze ver weg. Op krabbelbaantjes maken veel kinderen voor het eerst kennis met schaatsen op ijs. Vaak is dat een stimulans om dan ook een keer naar een echte ijsbaan te gaan. Skeeleren heeft hetzelfde effect. Veel kinderen worden eerder lid van een schaatsvereniging via het skeeleren dan via het schaatsen. Schaatsen is ver weg en duur, skeeleren kan ’s zomers, op

ILLUSTRATIE: KNSB

LEGENDA

1. Dakisolatie
2. Elektrische ketel
3. Warmtepomp

4. Warmwaterboiler
5. Regeneratiewisselaar
6. WKO
7. Bronnennet Olympiapark
8. Vloerverwarming luchtbehandeling

9. Buffervaten
10. Dweilwater voorraad
11. Restwarmte warmtepomp
12. IJsmachines
13. Drycooler

14. Accu
15. PV panelen
16. Solar carpark
17. Laadpalen fiets en auto
18. Netaansluiting

Grafische voorstelling van de Alkmaarse ijsbaan De Meent.

FOTO: K. DEKKER BOUW

De Jaap Eden Ijsbaan in Amsterdam.

het schoolplein en is veel goedkoper. En als ze eenmaal skeelers, gaan ze daarna ook vaak schaatsen.”

VERSCHILLENDE SNEELHEDEN

Terug naar de verduurzaming. “In al onze contacten met gemeentes merken we bij de KNSB dat ze allemaal oprecht met die verduurzaming aan de slag willen”, aldus Clausing. “Iedereen is doordrongen van de waarde en betekenis van het schaatsen als onze nationale sport. Alleen zijn er soms omstandigheden – er moet politieke wil zijn, er moet geld zijn, het moet op de prioriteitagenda komen – waardoor verduurzaming met verschillende snelheden gaat. Er is geen gemeente die zegt: nee, dit doen we niet. Of: we willen van die ijsbaan af, die dure banen zijn niet meer van deze tijd. Juist niet. De insteek is eerder: we willen onze baan koste wat kost behouden.” ■

Noot: Niet alleen voor kunstijsbanen dreigde in 2022 sluiting. Ook veel zwembaden zouden door de stijgende energielasten voor onoverkomelijke financiële problemen komen te staan en wellicht moeten sluiten, becijferde zwembond KNZB. Ook hier zou alleen versnelde verduurzaming soelaas kunnen bieden, gecombineerd met een noodfonds ter compensatie van de acute kostenstijgingen. Hoe is het de zwembadsector in 2023 vergaan? Lees daarover in de volgende uitgave van Sportaccom, die in maart 2024 verschijnt.

22 kunstijsbanen

Nederland heeft 22 kunstijsbanen, keurig verspreid over het hele land. 637 clubs en schaatsverenigingen met samen 40.000 leden maken gebruik van deze banen. Daarnaast zijn er naar schatting 200.000 andere wekelijkse schaatsers. Jaarlijks trekken de banen volgens de Vereniging van Kunstijsbanen in totaal 5 miljoen bezoekers.

De Meent, Alkmaar: gedeeltelijk overdekte 400 meterbaan, overdekte 30x60 meter ijsbaan

Ijsbaan de Westfries, Hoorn: overdekte 400 meterbaan, overdekte 30x60 meter ijsbaan

Elfstedenhal, Leeuwarden: overdekte 400 meterbaan, aparte overdekte ijshockeyhal

Sportcentrum Kardinge, Groningen: overdekte 400 meterbaan en ijshockeyhal

Thialf, Heerenveen: overdekte 400 meterbaan, 30x60 meter shorttrackbaan, 333 meterbaan, 30x60 meter krabbelbaan en ijshockeyarena

Sportiom, Den Bosch: overdekte ijshockey- en kunstschaatshal en zwembad

Ijsbaan Haarlem: semi-overdekte 400 meterbaan, onoverdekte 30 x 60 meterbaan

De Scheg, Deventer: overdekte 400 meterbaan, 30x60 meter ijsplein

Ijsbaan Twente, Enschede: overdekte 400 meterbaan, 30x60 meterbaan

Triavium, Nijmegen: overdekte schaatshal met 330 meterbaan, ijshockeyvloer en shorttrackbaan

Laco Glanerbrook, Geleen: multifunctioneel sportcentrum, met zwembad, overdekte ijsbaan, skeeler- en wielersbaan en onoverdekte 400 meterbaan

Ijssportcentrum Eindhoven: semi-overdekte 400 meterbaan, overdekte 30x60 metertrainingsbaan, 30x60 meter ijshockeyhal

Ijssportcentrum Tilburg: ijshockeyhal

Ireen Wüst Ijsbaan, Tilburg: overdekte 400 meterbaan en 30x60 meterbaan

Kunstijsbaan Breda: overdekte 400 meterbaan, 30x60 meter ijsvloer

Sportboulevard Dordrecht: overdekte 275 meterbaan, 30x60 meterbaan, 30x20 meterbaan

Ijsbaan De Vliet, Leiden: overdekte 250 meter buitenbaan, 60x30 meter binnenbaan

Silverdome, Zoetermeer: overdekte 250 meterbaan, 30x60 meter ijshockeyhal

Schaatsbaan Rotterdam: overdekte 400 meterbaan

Sports & businesscampus De Vechtsebanen, Utrecht: semi-overdekte 400 meterbaan, 30x60 meter binnenbaan

De Uithof, Den Haag: semi-overdekte 400 meterbaan, overdekte ijshockeyhal

Jaap Eden Ijsbaan, Amsterdam: onoverdekte 400 meterbaan, overdekte 30 x 60 meterbaan annex ijshockeyhal

(zie ook <https://www.kunstijsbanen.nl/>)